

კონსტანტინე ბრეგაძე
(საქართველო)

რობაქიძე *contra* სტალინი:

ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის
მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის
კულტურფილოსოფიურ ესეებში*

შესავალი

თავის ლიტერატურულ წერილებსა და ფილოსოფიურ ესეებში გრიგოლ რობაქიძე მუდამ ხაზს უსვამს ფენომენის „მეტაფიზიკური ახნის“ აუცილებლობას, ე. ი. ფენომენის მითოსური, პირველსაწყისისეული ძირების წვდომის აუცილებლობას და გოეთეს *ურფენომენის* (გერმ. **Urphänomen**), ანუ *თაურ-მოვლენის* კონცეფციაზე დაყრდნობით თავადაც *მითოსური ჰერმენევტიკის* მეთოდს იმარჯვებს ყოფიერებისა თუ ყოფიერების ფენომენთა ახსნა-გაგებისას. სტალინის ფენომენის ახსნასაც რობაქიძე სწორედ *მითოსური ჰერმენევტიკის* მეთოდზე დააფუძნებს. იმავე ესეში „სტალინი, როგორც არიმანული ძალაუფლება“ (**“Stalin als ahrimanische Macht”**) (Robakidse 1935: 64-106) გერმანულენოვანი კულტურფილოსოფიური ესეების კრებულიდან „დემონი და მითოსი“ (**“Dämon und Mythos”**) (Robakidse 1935) მას სწორედ ეს მეთოდი აქვს მომარჯვებული.

როგორც ეს თავად ესეს სათაურიდანაც ჩანს, რობაქიძე სტალინის პიროვნებას, სტალინის ფენომენს ზოროასტრული მითოსის და რელიგიის ბოროტების, ბნელეთის დემონ არიმანთან აიგივებს. საკუთრივ სახელწოდება *არიმანი* ნაწარმოებია ზოროასტრული თეოლოგიის ტერმინიდან **Angra Manyu**, რაც *დამანგრეველ სულს* ნიშნავს (Mythologie www...). ამგვარად, რობაქიძისთვის სტალინი (შესაბამისად, სტალინიზმი) რეალურ ისტორიულ-პოლიტიკურ სივრცეში განასახიერებს ამ დემონურ-დესტრუქციულ ძალას. შესაბამისად, მის მიერ დაფუძნებული ბოლშევიკური ტოტალიტარული ძალაუფლება და ტოტალიტარული სახელმწიფო ამ მეტაფიზიკურ-მითოსური არიმანული დამანგრეველი ძალის ემპირიული გამოვლინებაა კონკრეტულ ისტორიულ დროში, რომელიც რობაქიძის დახასიათებით არის „უმითო დროება“ (**“die mythenlose Zeit”**) (Robakidse 1935: 103), ანუ დესაკრალიზებული, უღმერთო, „განჯადოებული“ (გერმ. **“entzaubert”**) ჟამი. ეს არიმანულ-სტალინური ძალა ყოფიერებაში/ყოფაში ანგრევს ღვთაებრივ ჰარმონიას (რობაქიძის მიხედვით „საკრალურ

* ნაშრომი შესრულებულია შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული საგრანტო პროექტის: „სტალინის სახის იდეოლოგემა და მითოლოგემა ქართულ საბჭოთა და ემიგრანტულ ლიტერატურაში“ – ხელშეკრულება № DI-2016-47 -ის ფარგლებში.

წყობას“), რისი შედეგიცაა ყოფიერებიდან ღმერთის განდევნა, რაც, პირველ რიგში, ვლინდება ადამიანის ცნობიერებიდან ღმერთის იდეის გაქრობასა და საკრალური ეთოსის მოსპობაში. შემთხვევითი არაა, რომ ესევე ტექსტის მრავალ ადგილზე სტალინი შედარებულია *პრეისტორიულ ხელიკთან*, ანუ *ბიბლიურ გველთან*, რითაც სტალინის არიმანულ-დამანგრეველ მითოსურ-მეტაფიზიკურ არსზეა მინიშნებული: ესეში *სტალინი*, როგორც *ბიბლიური გველი*, არის *თაურშიშის (Urangst)*, *არარას (das Nichts)*, ეგზისტენციალური გამოუვალობისა და უპიროვნობის მეტაფორა.*

შესაბამისად, არიმანულ-სტალინური ძალა უპირისპირდება ადამიანის *ღვთის ხატობის*, *ღვთის ძეობის* იდეას. ეს კი ტოტალიტარულ სივრცეში, ერთი მხრივ, ხორციელდება იდეოლოგიური და რეპრესიული წნეხის საშუალებით, ხოლო მეორე მხრივ, რაციოსა და ტექნიკური პროგრესის გაფეტიშებით (იდეოლოგიზებული სციენტიზმი და ტექნოკრატიზმი), რაც ადამიანში ანგრევს ღვთისმომიშობის სულსა და სპობს ღვთაებრივ-მისტიკურისადმი მოწინების განცდას. ამავდროულად, ეს პროცესი ავითარებს ღვთისგმობის ისტერიას. ტოტალიტარული სახელმწიფოს დამაარსებელი და მმართველი კი ჩაანაცვლებს ღმერთს, ღმერთის იდეას და თავის თავს დააფუძნებს ფსევდო-ღმერთად.

რობაქიდის მიხედვით, საკრალური წყობა ასევე გულისხმობს მამის მითოსური ხატის ხსოვნას შვილის ცნობიერებაში. სწორედ აქ ვლინდება გოეთეს *ურფენომენის* (თაურმოვლენის) იდეა ყველაზე ცხადად, როგორც მეტაფიზიკური კავშირი ღვთით შექმნილ ქმნილებებს შორის. რობაქიდის თანახმად, სწორედ მამის მითოსური ხატის ხსოვნა ანიჭებს „მე“-ს სულიერი ჭვრეტის უნარს, რათა მან საკუთარი თავი შეიმეცნოს და თანაგანიცადოს მეტაფიზიკური ღვთაებრივი პირველსაწყისების განუყოფელ ნაწილად.

სწორედ გოეთეს ამ მითოსურ-მეტაფიზიკური, ასევე, ფროიდის ფსიქოანალიტიკური (ოიდიპოსის კომპლექსი) პერსპექტივიდან ხსნის რობაქიძე აღნიშნულ ესეში სტალინის ფენომენის, სტალინის პიროვნების არსს: ამ მითოსურ-ფსიქოლოგიური თვალთახედვიდან სტალინი თავისი არსით არის *მამის მკვლელი*, *მამის უარყოფელი*, რომელიც რეალურ ისტორიულ სივრცეში „ბუნებრივად“ უარყოფს *მამულს*, გაუცხოებულია მისადმი და საკუთარი ერისადმი, მოწყვეტილია მათ და მამის უარყოფელი ყალობდება *მამ-ულის* უარყოფლად, *მამ-ულისა* და *მამული-შვილების* მოძულედ: „*მამის მოძულე შინაგანად ხომ მამულის წინააღმდეგ ილაშქრებს და სძულს იგი*“ (**“Der Vater-**

* ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ბიბლიური გველის სახისმეტყველების რობაქიძისეული ინტერპრეტაცია, რომელიც მან გადმოსცა სხვა გერმანულენოვან ესეში „თაურშიშის და მითოსი“ (**“Urangst und Mythos”**):

„ადამიანის „მე“-მ მამინათვე შეიგრძნო თავის დაცემაში (იგულისხმება პირველყოფა – კ. ბ.) საკუთარ მეტაფიზიკურ ზღვართან შეხლა. სახეობრივ გველი თავად არის ეს ზღვარი, საზარელი ცივი ტალღა, რომელიც ღვთაებრივსა და არაღვთაებრივს შორის ენას ელვისებურად ასრიალებს. მისი ხილვისას ადამიანი საშინლად შეიგრძნობს საკუთარ დაცემასა და უმწეობას, რომ შესაძლოა არარაში (**“das Nichts”**) განქარდეს. გველი ჭეშმარიტად პირველშიშის განსხეულებაა“ [აქ და ყველაგან რობაქიძისა და გერმანულ ავტორთა ციტატების თარგმანი სტატიის ავტორს ეკუთვნის – კ. ბ.] (Robakidse 1935: 35).

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

hasser mußte innerlich auch gegen das Vaterland eingenommen sein”) (Robakidse 1935a: 91). ასეთი უმამო მმართველის აღქმაში კი ხალხი არის მასა, კლასი, უპიროვნო კოლექტივი და არა „ღვთის სხეული“: „ხალხი მასამ ჩაანაცვლა, სული კი – კლასმა“ (**“Das Volk wurde durch Masse ersetzt, die Seele aber durch Klasse”**) (Robakidse 1935a: 76).

ბუნებრივია, რომ სტალინის ან მსგავსი ტიპის მმართველის მიერ დაფუძნებული სახელმწიფო თავისი არსით მხოლოდ ტოტალიტარული თუ იქნება, სადაც დაშლილია საკრალური წყობა, რაც, პირველ რიგში, გამოხატულია ადამიანის ღვთისხატობის იდეის დესტრუირებაში. შესაბამისად, თვითგადარჩენის ინსტინქტით შეპყრობილი ტოტალიტარული სახელმწიფოს მოქალაქე ავლენს უმდაბლეს ამორალურ თვისებებს – ბეზღება, ანგარება, თვალთვალი, გამცემლობა, ღალატი, კვლა. ამგვარად, აქ თავდაყირა დგება უნივერსალური საღვთო მორალი. ონტოლოგიური თვალსაზრისით კი ტოტალიტარული სახელმწიფოს მოქალაქე არის ეგზისტენციალური გამოუვალობის, ეგზისტენციალური შიშის, არარას უცილობელი მსხვერპლი.

გრ. რობაქიძის კულტურფილოსოფიური ესსეები და წერილები არის ერთ-ერთი პირველი ცდა ახსნილიყო და „გახსნილიყო“ სტალინის ფენომენი მითოსურ-ჰერმენევტიკული პერსპექტივიდან. თავის „ეზოთერულ“ ცდებში კი იგი დაეყრდნო *პრომეთეს* არქეტიპული ხატის კრიტიკას რომანტიზმში (ფრშლეგელი, ფრ. შლაიერმახერი), ნიცშეს *დიონისურობისა და ძალაუფლების ნების (Wille zur Macht)* კონცეფციებს, ფროიდის ფსიქოანალიზსა და გოეთეს *თაურმოვლენის (Urphänomen)* კონცეფციას, ასევე – *მეფისტოფელის* არქეტიპული ხატის გოეთესეულ რეცეფციას.

1. ისტორიის ფუკოსეული ანალიზი, როგორც ჩვენი კვლევის მეთოდოლოგიური ბაზისი

ლექციაში „რა არის განმანათლებლობა“? (ფრანგ. **“Qu’est-ce que les Lumières?”**) (1983) მიშელ ფუკო საუბრობს ისტორიაში არსებულ ისეთ მოვლენებზე, რომელთაც აქვთ *ნიშნის* თვისება, ანუ აქვთ გარკვეული ფუნდამენტური მახასიათებელი. შესაბამისად, ეს ისტორიული მოვლენები, როგორც *ნიშნები*, მიუთითებენ ისტორიის მსვლელობისას მომხდარ რალაც გარდამტეხ ძირეულ ცვლილებაზე, მიუთითებენ ისტორიულ პროცესში ახალი, აქამდე ჯერ არ ყოფილი მოვლენის გაჩენაზე. შემდგომ ფუკო ხაზს უსვამს, რომ ისტორიული პროცესების ანალიზისას სწორედ ამ ტიპის *ნიშნები* უნდა გამოიყოს და „არქეოლოგია ჩაუტარდეს“ მათ გენეალოგიას, ანუ განისაზღვროს, რა გავლენა, რა ზემოქმედება იქონიეს ამ „იკონურმა“, თვალსაჩინო მოვლენებმა ისტორიის შემდგომ განვითარებაზე, ან რა გავლენას ახდენენ ისინი ანმყოში მენტალობის ფორმირებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბების თვალსაზრისით:

„ისტორიის ფარგლებში ისეთი მოვლენა უნდა გამოვყოთ, რომელსაც ნიშნის ღირებულება მიეცემა. ნიშანი რისა? რაიმე საფუძვლის ნიშანი. ამგვარად, უნდა წარმოვაჩინოთ რაიმე მუდმივად არსებული საფუძვლი, რომელმაც ოდესღაც ზემოქმედება იქონია, რომელიც ახლაც ზემოქმედებს და რომელიც მომავალშიც იმოქმედებს“ (Foucault 2005: 842).

მ. ფუკოს მიდგომის საფუძველზე შევეცადეთ გამოგვეყო ის ნიშნები, რომლებიც თავის მხრივ გრ. რობაქიძემ გამოყო სტალინის ფენომენის მითოსური ჰერმენევტიკისას. ეს ფუნდამენტური ნიშნებია:

1. სტალინის უმამობა,
2. სტალინის ნიჰილიზმი,
3. სტალინი, როგორც თანამედროვე ტექნოკრატი ადამიანის ხატი,
4. სტალინი, როგორც დამანგრეველი უპიროვნო ძალა.

2. არიშანი (სტალინი) vs. დიონისო

2.1 დიონისურობის კონცეფცია ნიცშესა და რობაქიძესთან

კულტურფილოსოფიურ ესსეში „სტალინი, როგორც არიშანული ძალაუფლება“ („*Stalin als ahrimanische Macht*“) (1935) გრ. რობაქიძეს სწორედ დიონისურობის ნიცშეანური კონცეფცია ესახება სტალინის არიშანულობის დაძლევის წინაპირობად. შესაბამისად, სამყაროში, ისტორიაში, ყოფაში დიონისური ეთოსისა და ეთიკის ნაკლებობა იწვევს არიშანული ძალისა და ძალაუფლების გაძლიერებასა და მძლავრობას.

როგორც ცნობილია, ნიცშემ დიონისურობის კონცეფცია განავითარა თავის პირველ ფილოსოფიურ ნაშრომში „ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სულიდან“ (1872). ამ ნაშრომით ნიცშე შეეცადა დაპირისპირებოდა, ერთი მხრივ, იმ მომენტისათვის გავრცელებულ „ჯოგურ“-მასობრივი ტიპის პოლიტიკურ და სოციალურ მოძღვრებებს – მარქსიზმს, სოციალიზმს, მეორე მხრივ, მატერიალისტურ ფილოსოფიურ და საბუნებისმეტყველო მოძღვრებებს – პოზიტივიზმს, ვულგარულ მატერიალიზმს, დარვინიზმს. ასევე, ნიცშეს მიზანი იყო ემხილა ახლადდაფუძნებულ და გაერთიანებულ გერმანიის რაიხში გაბატონებული ბიურგერული და მერკანტილური ცნობიერება და ხელოვნების მზარდი კომერციალიზაცია. მისი თანამედროვეობა, ანუ მოდერნის ეპოქა, ნიცშესთვის ეს არის მითოსის, ანუ საკრალური ცნობიერების, საკრალურობის განცდის, საკრალური ცხოველმყოფელობის გაუქმებისა და აღსასრულის ეპოქა (Safran-ski 2007: 277-280).

ამიტომაც, ამ ნაშრომში ნიცშე ცდილობს მითოსის ცნების აღორძინებას და ხელახალ გააზრებას, რასაც იგი ამავე ნაშრომში შემდგომ უკავშირებს დიონისოს არქეტიპულ ხატს, დიონისურობის კონცეპტს: ამგვარად, მითოსის ცნება, მითოსურობის იდეა ნიცშესთან გულისხმობს სწრაფვას საკრალური პირველსაწყისებისაკენ და მათ დიონისურ განცდას, გულისხმობს ამ საკრა-

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

ლური სანყისებით თავისებურ კოსმიურ ალტყინებას, მათ კოსმიურ გზნებას („კოსმიური შეგრძნებები“, „*kosmisch empfinden*“), გულისხმობს ამოქმედებული ტოტალური დესაკრალიზაციისათვის, რაც მოჰქონდა რაციონალიზაციისა და ტექნოკრატიზაციის გარდაუვალ და შეუქცევად პროცესს, ალტერნატიული სივრცის შექმნას (Safranski 2007: 284-286):

„დიონისური მაგიის წყალობით ხელახალი კავშირი იკვრება არა მარტო ადამიანებს შორის, არამედ გაუცხოებული, დათრგუნული და მტრადმიჩნეული ბუნებაც ზეიმობს ხელახალ ზეობას თავის დაკარგულ ძესთან, ადამიანთან ერთად. [...] და აი, მივეახლებით დიონისურობას (**“das Dionysische”**) (აქ ნიციშეს მხედველობაში აქვს ზეთჰოვენის მე-9 სიმფონია – კ. ბ.), სწორედ ახლა და ასე გადაიქცევა მონა თავისუფალ კაცად, სწორედ ახლა და ასე მოედება ბოლო ყოველ გამაქვავებელ დისტანციას, რაც ადამიანებს შორის დაამყარა “თავხედმა ჟამმა” (**“freche Mode”**). [...] აი, ასე გადაეჩვევა ადამიანი სიარულსა (**“das Gehen”**) და საუბარს (**“Sprechen”**) და ცეკვით შეუყვება გზას ზეციური სფეროებისაკენ. ადამიანი კი აღარაა ხელოვანი, არამედ თავადაა ხელოვნების ქმნილება: მთელი ბუნების შემოქმედი ძალა თრობის ექსტაზში ცხადდება ადამიანის არსში, რაც განაზრახებს მას პირველერთთან (**“Ur-Eine”**) უმაღლესი ნეტარებისათვის. [...] როდესაც ასე უმონყალოდ დაკოდილი ადამიანის სულში (აქ ნიციშე გულისხმობს მოდერნის ეპოქის მიერ დისოცირებულ, დეზორიენტირებულ, გაუცხოებულ ადამიანს – კ. ბ.) ჩვენი გერმანელი მაისტერის (ვაგნერის – კ. ბ.) მუსიკა გაიჟღერებს, ჭეშმარიტად, რა გაიჟღერებს მაშინ მის სულში? სწორედ რომ ჭეშმარიტი განცდა (**“die richtige Empfindung”**), რომელიც არღვევს ყოველგვარ კონვენციას, არღვევს ადამიანებს შორის ხელოვნურად წარმოქმნილ გაუცხოებასა და გაუგებრობას: ეს მუსიკა დაბრუნებაა ბუნებასთან, რომელიც ამავედროულად თავად ბუნებას განწმენდს, გარდასახავს და განახლებს. სწორედ სიყვარულით შემოსილი ადამიანის სულში იშვის საჭიროება ამ უკუქცევისაკენ, სწორედ მის (ვაგნერის – კ. ბ.) ხელოვნებაში ჟღერს ტრფობად ქცეული ბუნება“ (Nietzsche 2000a: 28-29).

რობაქიძე სრულად იზიარებს ნიციშეს მითოსურობისა და დიონისურობის კონცეფციას (შდრ., მისი ნარკვევი „დიონისოს კულტი და საქართველო“, 1917) და ამით იგი ცდილობს, ერთი მხრივ, იმჟამდ (900-იანი და 10-იანი წლები) პროვინციული და სტაგნირებული ქართული მწერლობის განახლებას და მოდერნისტულ პარადიგმაზე გადაყვანას, მეორე მხრივ, ცდილობს ახალი მითო-საკრალური ცნობიერების დანერგვას. ხოლო შემდგომ ეტაპზე (20-იანი წლები) დიონისურობის იდეითა და საკუთარი დიონისური მოდერნისტული მწერლობით (შდრ. მისი დრამა-მისტერიები „ლონდა“, „ლამარა“, „მალტრემ“, ასევე, რომანი „გველის პერანგი“) რობაქიძე ცდილობს რუსული ბოლშევიზმის მიერ საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შედეგად მოტანილი ტოტალური დესაკრალიზაციისათვის, რომელსაც ანტირელიგიურ და ანტიქრისტიანულ პათოსთან ერთად ასევე თან ახლდა იდეოლოგიზებული ტექნოკრატიზმი, ალტერნატიული საკრალური სივრცის შექმნას:

„თანამედროვე ადამიანის სულში თითქმის სრულიად გაჰქრა რელიგია როგორც მხნე-ძალა სიცოცხლისა, – და აი, პირდაღებულ უფსკრულს ავსებენ ღვთიური ქმნილებით ხელოვნებისა. ფრ. ნიცშემ, ამ ცეცხლეულმა წინასწარმეტყველმა ზესთაადამიანისამ, ახლად გვაგრძნობინა ელინთა ქვეყანა, – და მის აღორძინებაში იგი ხედავდა რამოდენიმეთ სიცოცხლის ტრაგედიის ესთეტიურ ხსნასა. [...] ესთეტიური მნიშვნელობა დიონისოს ფენომენის დღეს საცილო აღარ არის: არ არსებობს თითქმის არც ერთი ესთეტიური საკითხი, რომელიც გადანყდებოდეს გარეშე ამ ფენომენისა. **გარნა რელიგიური მნიშვნელობაც მისი აღსანიშნავია** (ხაზი ჩემია – კ. ბ.): ფრიდრიხ ნიცშემ მიიღო მართო ესთეტიური მხარე დიონისოსი, – **მაშინ როდესაც იგი პირველყოველისა რელიგიურია**“ (ხაზი ჩემია – კ. ბ.). (რობაქიძე II 2012a: 513; რობაქიძე III 2012b: 225).

ამგვარად, გრ. რობაქიძის მსოფლმხედველობაში ვლინდება დიონისურობის შემდეგი მახასიათებლები:

1. დიონისურობა, როგორც ახალი რელიგიური ეთიკა, ახალი არაინსტიტუციონალური რელიგიური კომუნიონი, რაც გულისხმობს სამყაროს/ყოფიერებისა და ადამიანის სულიერი არსის აპრიორულ ღვთითაღესილობას, „ღმერთშემოსილებას“ (რობაქიძე) (შდრ. პოსტულატი, რომელიც რომან „ჩაკლულ სულს“ ლაიტმოტივად გასდევს: ყოველი ადამიანის გული, როგორც ღმერთის ხორცადქცეული ნაწილი).

2. დიონისურობა, როგორც ახალი ეგზისტენციალური პერსპექტივა: როგორც პირველერთთან (Ur-Eine, სადდასა) შერწყმა და საკუთარი შეზღუდული ემპირიული „მე“-ს გადალახვა (რობაქიძისეული „ქცევა“); ამგვარად კი კონკრეტული ისტორიული მოცემულობის დაძლევა და გადალახვა („ბედის სამზღვრის“ გადალახვა).

3. დიონისურობა, როგორც სხვად ქვეცა – „სხვა ჩემი“: ანუ, დიონისურობა, ერთი მხრივ, როგორც საკუთარი შეზღუდული ემპირიული ეგზისტენციისა და ანთროპოლოგიური არსის ახალ ხარისხში განვრცობა და გადააზრება, მეორე მხრივ, როგორც მოყვასის სიყვარულის თავისებური პრაქტიკული ეთიკა, მოყვასის საკუთარ თანაარსად განცდა.

4. დიონისურობა, როგორც მოყვასისათვის შეგნებული, გაცნობიერებული თავგანწირვა (შდრ., ვამეხი, არჩიბალდი, ოლგა, ნატა).

5. დიონისურობა, როგორც ღვთივშემოსილი და საკრალური ზეკაცობა: ნიცშეს „იმანენტური“, „მინიერი“, აპრიორულად ემპირიული ეგზისტენციის კონტექსტში ღირებულებების გადამფასებელი ზეკაცობისგან/ზეკაცისაგან პრინციპულად განსხვავებული რობაქიძისეული „ტრანსცენდენტური“, აპრიორულად ონტოლოგიურ პირველსაწყისებზე ორიენტირებული ზეკაცობა/ზეკაცი, ვისშიც და ვის მიერაც განვითარებული ძალაუფლების ნება გულისხმობს სწორედ საკუთარი შეზღუდული ემპირიულობის – როგორც არსის, ისე ეგზისტენციის – დაძლევას და ტრანსცენდირებას საკრალურ-მეტაფიზიკური პირველსაწყისებისაკენ (შდრ. არჩიბალდი მეკემის „ზეკაცობა“).

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

6. დიონისურობა, როგორც ახალი მსოფლმხედველობრივი და ეთიკური პოზიცია, რომლის საფუძველზე უნდა მოხდეს მოდერნის ეპოქის მიერ მოტანილი ტოტალური დესაკრალიზაციის პროცესის განეიტრალება და ახლი საკრალური ცნობიერებისა და ეთოსის დამყარება (რობაქიძისეული „მესამე ნაპირი“) (შდრ. ნარკვევი: „დიონისოს კულტი და საქართველო“).

2.2. პრომეთე vs. დიონისო

გონის ისტორიაში პრომეთე-დიონისოს დაპირისპირება ტრადიციულია და, როგორც ჩანს, გრ. რობაქიძე სტალინის ფენომენის მითოსურ ჰერმენევტიკაში სწორედ ამ ტრადიციიდან ამოდის, რაც უკავშირდება გერმანულ რომანტიკოსებსა (ფრ. შლეგელი, ფრ. შლაიერმახერი) და ნიცშეს. რომანტიკოსებისა და ნიცშეს მიხედვით, პრომეთეს არქეტიპული ხატი განასახიერებს თანამედროვე სეკულარიზებული ეპოქის მანქანურ-ტექნიკურ ცივილიზაციასა და გამომთვლელ „ცივ“ რაციოს, რომელიც სამყაროს, ყოფიერებას მხოლოდ მატერიალად, საგნად განიხილავს, და რომელიც ბუნების მეცნიერულ-მანქანური ბრუტალური ათვისების საფუძველზე სარგებელს ანიჭებს თანამედროვე მერკანტილური და უტილიტარული ვნებებით შეპყრობილ მომხმარებელ ადამიანს.

ფრ. შლაიერმახერი ნაშრომში „რელიგიის შესახებ“ (1799) თავის თანამედროვეობას „პრომეთეს უწმინდური არსის“ („*der unheilige Sinn des Prometheus*“) ზეობად მოიხსენიებდა (Schleiermacher 1958: 29), ხოლო პრომეთე, როგორც თანამედროვე პრაგმატული მომხმარებელი ადამიანის მეტაფორა, იმავე პერიოდში ფრ. შლეგელმა გამოიყვანა თავის რომანში „ლუცინდე“ (1799):

„სცენის მარჯვენა მხარეს წინა პლანზე დეკორაციის ნაცვლად პრომეთე იყო გამოსახული, რომელიც ადამიანებს ქმნიდა. ის გრძელი ჯაჭვით იყო დაბმული და გავეშებითა და დიდი ძალისხმევით შრომობდა [...] ეგ პრომეთე შეგიძლიათ თქვენთვისვე დაიტოვოთ, პრომეთე – აღზრდისა და განმანათლებლობის გამომგონებელი (“*der Erfinder der Erziehung und Aufklärung*“). სწორედ მისგან მოგეცათ, რომ მოსვენება არა გაქვთ და მუდამ ასე გავეშებულნი და გამეცადინებულნი სულ მუდამ რაღაცას აკეთებთ. [...] პრომეთემ, რომელმაც ადამიანები მუშაობისათვის შეაცდინა და განირა, დაე, თავადვე იმუშაოს, მოიწყინოს და არასოდეს გათავისუფლდეს თავისი ბორკილებისაგან“ (თავი – „იდილია უქნარობის შესახებ“) (Schlegel 1986: 48, 49, 50).

აქ აშკარაა, რომ რომანტიკოსი ფრ. შლეგელის თვალთახედვით პრომეთე, პრომეთეული ტიტანიზმი განასახიერებს თანამედროვე მოდერნის ეპოქის ადამიანის პრაგმატულ და მომხმარებლურ თვისებასა და არსს – თანამედროვე ადამიანი არის Homo Technikus და Homo Faber (ადამიანი მწარმოებელი), რომელიც მუდმივად ცდილობს იყოს შრომის ბაზარზე და მუდმივად აწარმოებდეს მასობრივ სამომხმარებლო პროდუქციას. ცნება „განმანათლებლობა“ (გერმ. *Aufklärung*) შლეგელთან სწორედ ამ ტიპის პროდუქციის წარმოების

ცოდნას გულისხმობს და ამ ცნების ირონიზებით მინიშნებული და ერთი საუკუნით ადრე წინასწარ ნაგრძნობი და განჭვრეტილია, რომ განმანათლებლობა საბოლოო ჯამში დაიყვანება მომხმარებელი და პრაგმატიკოსი ფილისტერის ტექნოკრატულ ალზრდაზე (გერმ. **Erziehung**), რომ განმანათლებლობა, საბოლოოდ, სწორედ ტექნოკრატი და კონზუმერი (მომხმარებელი) ადამიანების გამოყვანას გულისხმობს.

ნიცშეს მიხედვით, პრომეთე განასახიერებს პოზიტივისტურ სულსა და მანქანურ-ტექნიკურ ცივილიზაციას, რომელიც ანადგურებს ბუნებას და ყოველივე საკრალურს სამყაროში, რისი არქეტიპული მეტაფორაც ნიცშესათვის პრომეთესა და სხვა ტიტანების მიერ დაგლეჯილი დიონისოა:

„პრომეთე – ერთ-ერთი ტიტანთაგანი, რომელმაც დიონისო დაგლეჯა, ამიტომაც იტანჯებიან ის და მისი ქმნილებანი სამარადისოდ [...] მხოლოდ დაგლეჯით (**“Zerreiſung”**), მხოლოდ ტიტანთა საქმითაა კულტურა შესაძლებელი (აქ „კულტურა“ თანამედროვე მოდერნული ცივილიზაციის სინონიმია – კ. ბ.) [...] პრომეთე – დიონისოს დამგლეჯავი – ამავდროულად მამა პრომეთეული ადამიანებისა (**“die prometheischen Menschen”**) (Nietzsche 1996: 21).

ამგვარად, რომანტიკოსებისა და ნიცშესათვის პრომეთე განასახიერებს ახალი დროის მოდერნულ ტექნოკრატულ და პოზიტივისტურ ტიტანიზმს.

2.3. სტალინი, როგორც თანამედროვე მოდერნული პრომეთეულ-არიმანული ადამიანის ხატი

მართალია, არიმანი თავისი არქეტიპული არსით საკრალური წყობის დამანგრეველი ძალაა, მაგრამ რობაქიძის მიხედვით, იგი ამავდროულად არის მანქანურ-ტექნიკური ცივილიზაციის აღმშენებელი და ამ თვისებით უახლოვდება და ენათესავება პრომეთეს. შესაბამისად, სტალინის არსში თავს იყრის არიმანულობის ორის თვისება – საკრალური წყობის დამამხოველი და დამანგრეველი ძალა/ძალაუფლება (რობაქიძის სიტყვით „ცხოველური ინსტინქტი“, „**Tiersinn**“) და რაციოში გამოვლენილი მანქანურ-ტექნიკური ცივილიზაციის აღმშენებელი ირაციონალური სტიქიური ნება. ამგვარად, სტალინის არიმანულ-პრომეთეული არსი უპირისპირდება ღვთაებრივ დიონისურობას და კონკრეტულ ისტორიულ სივრცესა და ეპოქაში (საბჭოთა სივრცესა და ეპოქაში) ანგრევს მას. ამასთან, თავად სტალინის პიროვნება თავისი არიმანულობის გამო მოკლებულია დიონისურ კოსმიურ გზნებას, უნივერსალურ დიონისურ ეთიკასა და ეთოსს, ანუ სამყაროსა და კაცობრიობის, ადამიანის უპირობო სიყვარულის უნარს.

ესეში „სტალინი, როგორც არიმანული ძალა“ რობაქიძე მიუთითებს სტალინის მიდრეკილებაზე „მექანიკური კონსტრუქციებისა“ („**Hang zum mechanischen Konstruktionen**“) და „საქმოსნობისადმი“ („**Tätertum**“), რითაც მინიშნებულია სტალინის არიმანულ-პრომეთეული ენტელექტის სწრაფვასა

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

და (ვ)ნებაზე ბუნების მასშტაბური და დაუნდობელი ტექნოკრატული ათვისებისადმი. ეს კი, რობაქიძის თანახმად, გამოწვეულია სტალინის არსში დიონისური ექსტატიურობის სრული მოშლილობით, ვინაიდან მასში დიონისური მორალურ-საკრალური ორგანო – „გული“ – სრულიად უმოქმედოა. ამიტომაც, სტალინის არსება სამყაროს, ბუნებისა და ადამიანების მიმართ ვერ ივსება უნივერსალური და უპირობო სიყვარულით და იგი მათგან სრულიად გაუცხოებულია:

„მასში ჩამკვდარია სიცოცხლით ღებნა. მის გულს არ შეუძლია კოსმიურ გაიხსნას უღრმეს გზებზე. მისი გული არ არის მისტიურად დაგლეჯილი ღმერთის (ანუ, დიონისოს – კ. ბ.) აელვარებული ხორცადქცეული ნაწილი: ის არის ცივი, ყრუ, გაქვავებული. ასეთი ნყოფის ადამიანისათვის უცხოა ექსტაზი. [...] თავად ექსტაზისაგან დაცლილს სხვისი ექსტაზი ვერ აუტანია – სხვისი ექსტაზი მას გულს ვერ უტოკებს, პირიქით, ის მისთვის მძულვარების საგანია. [...] ხოლო ვის არსშიც სიცოცხლის მაღლი მკვდარია, მისი გულიც დახურულია წრფელი აღტყინებისადმი. სიცოცხლის მიმართ ის მტრულად იყო განწყობილი. [...] მას არ ძალუძდა მეტაფიზიურ ეთქვა „შენ ხარ“. [...] მას აკლდა სიყვარულის ნიჭი. სტალინი მბრძანებელი, ძალაუფლებისმპყრობელი („**Machthaber**“), მაგრამ არა – მმართველი („**Herrscher**“), არსება („**Wesen**“) და არა – ადამიანი („**Mensch**“)“ (Robakidse 1935a: 68, 69, 71, 74, 106).

ამიტომაც, „არიმანიზებულ“ სტალინს, პრომეთეს მსგავსად, გამოყავს ადამიანის ახალ ტიპი – „ჰომო ბოლშევიკუსი“, პრომეთეს მსგავსად ისიც „აკეთებს“, „ამზადებს“ ადამიანთა ახალ მოდემას (შდრ., ფრ. შლეგელთან – „**verfertigen**“), რომელთა დესაკრალიზებული ცნობიერება პრომეთეული ტიტანიზმითა და არიმანული დესტრუქტივიზმითაა შეპყრობილი, რომელთა არსებაშიც გული, როგორც მაღალეთიკური ორგანო, სრულიად მოშლილია, ხოლო მათ ქმედებას რაციო წარმართავს. ადამიანის ამ ახალ ბოლშევიკურ ტიპს, რობაქიძის მიხედვით, აქვს ორი ანთროპოლოგიური მახასიათებელი: ცხოველური ინსტინქტი და გამომთვლელი რაციო. შესაბამისად, ცნობიერებაში რაციოს, გამომთვლელი გონების გაბატონება ადამიანში ანგრევს შესაქმის, როგორც უმაღლესი საღვთო რეალობის, აღქმისა და საკუთარი თავის შესაქმის ნაწილად თვითგანცდის (**Selbstgefühl**) უნარს. ამიტომ, რაციოს მიერ დესაკრალიზებული ადამიანური ცნობიერება ხილულ ქვეყანას აღიქვამს მხოლოდ როგორც მატერიას, მხოლოდ როგორც საგანთსამყაროს (**Dingwelt**), გეოლოგიურ ფაქტს, ხოლო ადამიანი აღიქმება არა როგორც ღვთის ხატი, ე. ი. არა როგორც ღვთაებრივი წარმოშობის არსი, ღვთაებრივთან წილნაყარი არსი, არამედ იგი დეტერმინდება, როგორც ერთი რიგითი სტატისტიკური ბიოლოგიური ერთეული:

„სახარებებში ქრისტეს ძე ღვთისა და ძე კაცისა ეწოდება. ღვთისძეობა თანამედროვე ადამიანში თითქმის ჩამკვდარია. ლოგოსის ნაცვლად მასში რაციო მყოფობს. ჰომო საპიენსი ჰომო ტექნიკუსად იქცა. თანამედროვე ადამიანში მხოლოდ ძე კაცისა ცოცხლობს და მისი ღვთაებრივი ნიჭი, რომ იყოს იმაზე უფრო მეტი, ვიდრე ადამიანად ყოფნაა, დაკარგულია. ამიტომაც, რომ მითოსისმქმნელი ძალები („**die mythosbildenden Kräfte**“) (ანუ მეტაფიზიკური

პირველსაწყისების წვდომის, გზნებისა და განცდის სპირიტუალური უნარები – კ. ბ.), სადაც ცხოველმყოფელ ცხადება ღვთისძეობა, თანამედროვე ადამიანში აღარ მოქმედებენ, ვინაიდან მითოსიდან მომდინარე სიცოცხლისმშობი ძალები იქ ცხადყოფენ თავის თავს, სადაც ფენომენში ურფენომენი ჯერ ისევ ქმედებს და ახალ ფორმებს ქმნის. განა თანამედროვე ადამიანი თავის თავში ცხადყოფს და აცნობიერებებს თაურმოვლენის მოქმედებას? ვეჭვობ, რომ ეს ასე იყოს. მასში მხოლოდ „ძე კაცისა“, ე. ი. მხოლოდ ფენომენისეული მყოფობს და ყოველ სამყაროულ მოვლენას იგი მხოლოდ ფენომენად განიხილავს. დედამინა მისთვის აღარაა დამბადებელი დიდი დედა – **Magna Mater**, არამედ მხოლოდ გეოლოგიური ფაქტი. [...] სამყაროს განჯადოება (**“Entzauberung”**), მინის, როგორც ღვთაებრიობის დედისეული სხეულის მოკვდინება – ეს არის ის, რისკენაც ბოლშევიკი ადამიანი ისწრაფვის. ისტორიის ამ მსვლელობაში ცხადდება ბოლშევიკური ძალაუფლების ნების ზეობა. ბოლშევიკები მინას აუპატიურებენ, ანგრევენ და შლიან მის წმინდა გამანაყოფიერებელ წიაღს და მინის კოლექტივიზაციაში აღაზრდებენ თავიანთ უკიდევანო დემონურ ძალმომრეობას“ (Robakidse 1935a: 82, 83, 84).*

3. ურფენომენის სწავლების რეცეფცია ფილოსოფიურ ესსეში „თაურშიში და მითოსი“

ცნობილია, რომ ქართული მოდერნისტული მწერლობის მთავარი იდეოლოგია და ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ავტორი, სწორედ გერმანელ მწერალსა და მოაზროვნეს, იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს (1749-1832) მიიჩნევდა საკუთარი შემოქმედების უპირველეს ინსპირატორად. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ რობაქიძე, როგორც მოაზროვნე და მოდერნისტი ავტორი გოეთეანელია, რომელიც თავის ესთეტიკურ და პოეტოლოგიურ კონცეფციასა და ფილოსოფიურ მსოფლმხედველობას უპირველესყოვლისა სწორედ გოეთეს ურფენომენის (გერმ. Urphänomen) (პირველფენომენი, პირველმოვლენა, რობაქიძის მიხედვით – თაურმოვლენა) მოძღვრებაზე აფუძნებს.**

რობაქიძე თავის ფილოსოფიურ თუ ლიტერატურულ წერილებში („სათავენი ჩემი შემოქმედებისა“, „ვაჟას ენგადი“, „ჩემი ცხოვრება“, „თაურშიში და

* შდრ., იგივე პათოსი და ანალიზია მოცემული ნიციშესთანაც: „მთელი ჩვენი თანამედროვე ყოფა (**“modernes Sein”**) ვლინდება და აღზევდება როგორც ძალაუფლებისადმი ცნობიერი სწრაფვა“ (**“Machtbewusstsein”**), ქედმალობა/ამპარტავენება (**“Hybris”**) (ზუსტად ეს სიტყვა-კონცეპტი შემდგომ იმავე შინაარსით რობაქიძესთანაც გაჩნდება ესსეში „თაურშიში და მითოსი“ – კ. ბ.) და უღმერთობა (**“Gottlosigkeit”**). ჩვენი დღევანდელი დამოკიდებულება ბუნებისადმი ამპარტავენულია. [...] ჩვენ ქედმალობას ვიჩენთ ბუნების მიმართ, როდესაც მას მანქანებით და წარმოუდგენელი ტექნიკური და საინჟინრო გამოგონებებით ვაუპატიურებთ. ქედმაღლურია ჩვენი დამოკიდებულება ღმერთის მიმართ, პირველსაგანთა დიადი ქსელის მიმართ, რომელზეც ჩვენი პრაგმატული მორალითა და ზრახვებით ობობებივით დავძვრებით. ქედმაღლურია ჩვენი დამოკიდებულება ჩვენი თავის მიმართაც, ვინაიდან ჩვენ ისეთ ექსპერიმენტებს ვუწყობთ საკუთარ თავს, რასაც არც ერთ ცხოველს არ მოუწყობდით“ (Nietzsche 2000b: 357).

** აღნიშნულ საკითხზე დანვრეილებით იხ. ჩემი სტატია: „გოეთეს სწავლება ურფენომენზე (Urphänomen) და მისი რეცეფცია გრიგოლ რობაქიძის შემოქმედებაში“ (ბრეგაძე 2013: 257-298).

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

მითოსი“ და სხვ.) მუდმივად წინ წამოსწევს გოეთეს ურფენომენის მოძღვრების არქეტიპულ როლს როგორც მისი მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბების, ისე მხატვრული შემოქმედების პოეტოლოგიური პრინციპების, შემოქმედებითი მეთოდისა და სახისმეტყველებითი პარადიგმების განვითარებისა და ჩამოყალიბების თვალსაზრისით (თუმცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ რობაქიძის მსოფლმხედველობისა და ესთეტიკური კონცეფციის ჩამოყალიბებაში ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა, ერთი მხრივ, ქართული ენისა და მითოსის მსოფლხატი, მეორე მხრივ, საკუთრივ ქართულ ფილოსოფიურ სივრცეში ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის (პეტრე იბერის), იოანე პეტრიწის და შოთა რუსთაველის მიერ შემუშავებული მსოფლმხედველობრივი პარადიგმები):

„გოეთეს მოძღვრება თაურფენომენის შესახებ ჩემთვის საგანთა შემეცნების საფუძვლად იქცა. სინამდვილის ხედვა ჩამოყალიბების პროცესსა და მთელის დინებაში, და არა ცალკეულ მომენტებში – განა მწერლისა (ხაზი ჩემია – კ. ბ.) და მოაზროვნის უმაღლესი ამოცანა არაა?“ (რობაქიძე V 2012c: 361).

ამგვარად, ერთ-ერთი უმთავრესი შემოქმედებითი და პოეტოლოგიური ინსპირაციის წყარო, უმთავრესი იდეურ-ფილოსოფიური კონცეფცია, რომელიც განსაზღვრავს, ზოგადად, რობაქიძის შემოქმედებას და მის სპეციფიკას საკუთრივ ქართულ მსოფლმხედველობრივ პარადიგმებთან ერთად, არის სწორედ გოეთეს ურფენომენის (რობაქიძის მიხედვით „თაურმოვლენის“) კონცეფცია, რომელიც რობაქიძის მიერ რეციფირებულ სხვა ფილოსოფიურ მოძღვრებათა იმპლიციტური საფუძველია: ანუ, რობაქიძის შემოქმედებაში რეციფირებული სხვადასხვა რელიგიურ-ფილოსოფიური მოძღვრებანი განხილული და გააზრებულია სწორედ გოეთეს პირველფენომენის მოძღვრების კონტექსტში (მაგ., იგივე, ნიცუმეს მარადიული დაბრუნების იდეა. შდრ.: „არა ერთეულის მარადიული დაბრუნება თავის თავისაკენ, არამედ ერთეულში მარადიულის დაბრუნება თავის თავისაკენ“, რობაქიძე V 2012c: 361). რაც მნიშვნელოვანია, რობაქიძე სწორედ გოეთეს თაურფენომენის პერსპექტივიდან ცდილობს სწვდეს სტალინის პიროვნების არიმანულ შინაგან არსსა და სტალინიზმის მითოსურ საფუძვლებს. თუმცა, ჯერ განვიხილოთ გოეთეს ურფენომენის კონცეფციის რობაქიძისეული რეცეფცია.

როგორც ცნობილია, გოეთემ ურფენომენის კონცეფცია თავისი ბუნებისმეტყველური კვლევების, კერძოდ, ბოტანიკური კვლევების ფარგლებში განავითარა, როდესაც მან წამოაყენა ე. წ. პირველმცენარის (**Urpflanze**) იდეა, რომლის თანახმადაც ორგანული ბუნების ცალკეული ფორმების (გოეთეს მიხედვით „**Gestalt**“), ამ შემთხვევაში, მცენარეთა სამყაროს კონკრეტული ფორმების ეგზისტენცია დეტერმინებულია მათივე მეტაფიზიკური პირველსაწყისებით: ანუ, მცენარეთა სამყაროს მრავალფეროვან სახეობებს („გემტალტ“-ებს) საფუძვლად უდევს ყველა მცენარისათვის ერთი საერთო, საყოველთაო მეტაფიზიკური შინადასახე (გოეთეს მიხედვით „**Typus**“), ანუ პირველმცენარე. შესაბამისად, ბუნების ფენომენები, ამ შემთხვევაში, მცენარეთა სამყაროს ფორმები ემპირიულ სინამდვილეში ვლინდებიან როგორც ამ

პირველმცენარის, ანუ ურფენომენის უსასრულო ემპირიული ემანაციები, რაც ნიშნავს იმას, რომ გოეთეს ონტოლოგიური დაშვების თანახმად, პერსპექტივაში შესაძლებელია მცენარეთა ახალ-ახალი, ჯერ არ არსებული სახეობების მუდმივი და უსასრულო წარმოქმნა:

„პირველმცენარე (*“Urpflanze”*) სამყაროს გასაოცარი ქმნილება და მისი გასაღებია. [...] ამ მოდელის მიხედვით შესაძლებელია მცენარეთა უსასრულო გამოგონება. ეს ნიშნავს: ის მცენარეები, რომლებიც ახლა არც კი არსებობენ, შემდგომში შეძლებენ არსებობას. და ეს პოეტური და ფერწერული გამონაგონი კი არ არის, არამედ ჭეშმარიტი და უცილობელი რეალობაა. ამავე კანონის მისადაგება ყველა სხვა დანარჩენ ცოცხალ არსზეა შესაძლებელი“ (Goethe 2000a: 323-324).

ამგვარად, აქ ისიც ირკვევა, რომ გოეთე პირველმცენარის იდეას საფუძვლად უდებს ორგანული ბუნების სხვა ფორმებსაც, მაგ., ცხოველთა სამყაროს (იხ. მისი ლექსი „ცხოველთა მეტამორფოზა“/*“Metamorphose der Tiere”*) და ადამიანის ანთროპოლოგიურ არსსაც (იხ. მისი პოეტური ციკლი „ორფიკული პირველსიტყვები“/*“Urworte. Orphisch”*) (ბრეგაძე 2012: 166-167).

ნარკვევში „მცენარეთა მეტამორფოზის ახსნის ცდა“ (*“Versuch die Metamorphose der Pflanzen zu erklären”*) (1790) ერთნაირად მცენარეებზე დაკვირვების საფუძველზე გოეთე ასევე ავითარებს თვალსაზრისს, რომლის თანახმადაც, მცენარის საფეხურებრივი განვითარების (გოეთეს მიხედვით „მეტამორფოზის“, ან „ზეალსვლის“/*“Steigerung”*) ყოველ ეტაპზე თითოეული სეგმენტი, მაგ. ფოთოლი, თავის თავში პოტენციურად შეიცავს მთლიანი მცენარის შინადასახეს და შესაბამისად, ამ ცალკეული სეგმენტიდან (მაგ., ფოთლიდან) მთლიანი მცენარის აღმოცენების უნარს (Goethe 2000b: 101).

ესეში „თაურშიში და მითოსი“ რობაქიძე, ზოგადად, ადამიანის და, კონკრეტულად, მოდერნის ეპოქის ადამიანის არსებობის ონტოლოგიას სწორედ გოეთეს ურფენომენის (შესაბამისად, პირველმცენარის) კონცეფციაზე დაყრდნობით ხსნის, რასაც რობაქიძე სუბიექტის ზღვრისეულ ვითარებაში ჩაყენების კონტექსტში ავითარებს. აქ ეგზისტენციალური საზღვრის როლს მეტაფიზიკური შიშით აღძრული სიკვდილის ფენომენის ინტენსიური განცდა ასრულებს, რომლის მოქმედების შედეგადაც სუბიექტი თავისებური ან-ან-ის მდგომარეობაში აღმოჩნდება: ერთი მხრივ, აქ სიკვდილი ვლინდება, როგორც აპრიორული ფენომენი, რომელიც საბოლოო ზღვარს უდებს სუბიექტის შემდგომ ეგზისტენციას და გადაჰყავს იგი არარასეულ განზომილებაში, ანუ, აქ სიკვდილი გვევლინება სუბიექტის *სუბიექტურობის*, მისი *თვითობის (Selbst)* გაქრობისა და მოსპობის აპრიორულ წინაპირობად; ხოლო, მეორე მხრივ, რობაქიძე უშვებს მეტაფიზიკურ ზღვარზე მყოფი სუბიექტის თავის მითოსურ პირველსაწყობთან, ანუ პირველფენომენისეულ ტრანსცენდენტურ სივრცეში დაბრუნებისა და მისი არაემპირიულის სფეროში შემდგომი ეგზისტენციის შესაძლებლობასაც:

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

„ჩვენ თაურშიშისთვისა ვართ განწირულნი.

თუმცა ყოველი ზღვარი ორლესულია (**“zwietschneidig”**), და სწორედ იქ, სადაც არარადმქმნელი (**“nichtend”**) სიცარიელე ჩასაფრებულა, იქვე მოისმის ღვთის სუნთქვაც. დაუშრეტელად ღვივის ჩვენში თაურსაწყისი (**“Urbeginn”**). იგი იდუმალ მყოფობს ყოველ საგანსა და ყოველ მოვლენაში“ (Robakidse 1935b: 36).

ამგვარად, სწორედ ამ ზღვრისეულ ვითარებაში სუბიექტის წინაშე წარმოიქმნება ეგზისტენციალური ან–ან: სუბიექტი ან კარგავს თავის სუბიექტურობას და არარასეულ განზომილებაში ქრება, ან მისი სუბიექტურობა საკუთარი ტრანსცენდირებადი ენტელექიისა და ცნობიერებისეული ნებელობის საფუძველზე ტრანსცენდირებს და უერთდება არაემპირიულ, მეტაფიზიკურ პირველფენომენისეულ განზომილებას. შესაბამისად, აქ საკითხი დგას ასეც: თუ, რა არის სუბიექტის სუბიექტურობის, პიროვნულობის არსებობის წინაპირობა – მხოლოდ ემპირიული სინამდვილე, თუ არაემპირიული სინამდვილეც; ანუ, შეუძლია თუ არა სუბიექტს საკუთარი ენტელექიის საფუძველზე, რომელიც ორგანული ბუნების სხვა ფორმებისაგან (მაგ. მცენარეებისაგან) განსხვავებით თავისთავად კი არ ვითარდება, არამედ საკუთარი ცნობიერებისეული ნებელობის საფუძველზე, ე. ი. შეუძლია თუ არა სუბიექტს ტრანსცენდირება (გადალახვა, გადასვლა), ანუ ზღვრისეული მდგომარეობის დაძლევისას საკუთარი სუბიექტურობის არაემპირიულ და ტრანსცენდენტურ სინამდვილეშიც შენარჩუნება.

სუბიექტის ამ აპრიორული ზღვრისეული ეგზისტენციის ჰერმენევტიკას რობაქიძე ესსეში შემდგომ ახორციელებს სწორედ გოეთეს ურფენომენის კონცეფციის ჭრილში:

„სავსებით არამართებული ჩანს მარადიული კვლავმობრუნების ამგვარი (ე. ი. ნიცშესეული – კ. ბ.) გააზრება: არა ცალკეული უბრუნდება თავისთავს მარადიულად, არამედ მარადიული უბრუნდება თავისთავს ცალკეულში, ე. ი. თაურსაწყისი. იგია ამ ქვეყნად ყველა მოვლენის თაურმითოსი. [...] თაურმცენარის იდეამ ერთბაშად გადანყვიტა უმნიშვნელოვანესი პრობლემები. პირველად მსოფლიო ისტორიაში მთელი ყოფიერება სახეობრივ-ბუნებითი მჭვრეტელობის საფუძველზე (**“bild- und natursichtig”**) მითოსურ რეალობად იქნა შემეცნებული. [...] თაურმცენარე მცენარის მითიური სინამდვილეა – არა ისტორიული ფაქტი, ერთჯერადი მოვლენა, არამედ კოსმიური, რომელიც მუდმივად ვლინდება. თაურმცენარე მითოსის გრძნობად-პოეტური სახეა. [...] ასე თვლემს ყოველ საწყისში პირველსაწყისი და მარადიული ხორცს ისხამს ცალკეულში. და როდესაც ცალკეული (**“das Einzelne”**) მარადიულის (**“das Ewige”**) გამანაყოფიერებელ მოქმედებას თავის თავში შეიგრძნობს, მაშინ ის მარადიულის თანაზიარი შეიქნება. და შემდგომ მისთვის (ე. ი. ცალკეულისთვის, ანუ სუბიექტისთვის – კ. ბ.) ის მომაკვდინებელი ზღვარი აღარ იქცევა უცილობელ საფრთხედ, და საკუთარი თვითობაც (**“Selbst”**) გადარჩება მეტაფიზიკურ ზღვართან შეხლისას“ (Robakidse 1935b: 38, 41-42).

ამგვარად, გოეთეს *ურფენომენის* კონცეფციაზე დაყრდნობით რობაქიძე ესსეში „თაურშიში და მითოსი“ ავითარებს ონტოლოგიურ თვალსაზრისს, რომლის მიხედვითაც სუბიექტი („ცალკეული“) თავისი ტრანსცენდირებადი შინაგანი არსის (ენტელექიის) საფუძველზე იმთავითვე ისწრაფვის ურფენომენისაკენ, ანუ პირველსაწყისისეული ეგზისტენციისაკენ, მეტაფიზიკური პირველსაწყისებისაკენ. თავის მხრივ კი, ობიექტი, ამ შემთხვევაში *ურფენომენი*, ანუ მეტაფიზიკური პირველსაწყისი, ემპირიულ სინამდვილეში ვლინდება ორგანული ბუნების მრავალფეროვანი ფორმების სახით – მცენარეთა და ცხოველთა სამყარო, თავად ადამიანის მრავალფეროვანი ანთროპოლოგიური არსი და მისი ისტორიული ყოფა, რომელიც ვლინდება ეროვნული კულტურების მრავალფეროვნების სახით. ამგვარად, *ურფენომენი* (პირველფენომენი, თაურფენომენი) ვლინდება მოვლენათა სამყაროს, ე.ი. ემპირიული სინამდვილის ფენომენებში, რომლებიც კვლავ უბრუნდებიან ურფენომენისეულ ეგზისტენციას. აქ გვაქვს სუბიექტ-ობიექტის დიალექტიკური მთლიანობა და მათი ურთიერთგამომდინარეობა. შესაბამისად, საკუთარ ეგზისტენციაში ყოველი ცალკეული სუბიექტი მუდმივად, უსასრულოდ კი არ გადის სიკვდილსიცოცხლის ერთსა და იმავე ციკლს, რასაც ნიცშეს მიხედვით საფუძველად უდევს *სიცოცხლე (Leben)*, როგორც ყოფიერების ირაციონალური აპრიორული პირველსაწყისი, არამედ ყოფიერებაში მარადიული, ანუ ურფენომენისეული მარადიულად ვლინდება ემპირიული სინამდვილის ცალკეულ ფორმებში, მათ შორის ადამიანის ანთროპოლოგიურ არსშიც, და მარადიულობისაკენ, ანუ ურფენომენისაკენ სწრაფვის უნარს ანიჭებს მათ – მცენარეებსა და ცხოველთა სამყაროში ეს სწრაფვა გაუცნობიერებელია, ხოლო ადამიანში გაცნობიერებული და საკუთარ ცნობიერებისეულ ნებელობაზე დაფუძნებული (შდრ. გოეთეს ციკლი „ორფიკული პირველსიტყვები“) (ბრეგაძე 2012: 178-181).

ამგვარად, რობაქიძის მიხედვით *ურფენომენი* მარადიულად ვლინდება ემპირიული სინამდვილის ფენომენებში, რომლებიც შემდგომ აპრიორულად უბრუნდებიან პირველფენომენისეულ ჭეშმარიტ ეგზისტენციას, ვინაიდან ემპირიული სინამდვილის ფენომენთა მრავალსახეობას, ანუ *გეშტალტებს*, ერთი საერთო, საყოველთაო *შინასახე* (გოეთეს მიხედვით *ტიპი*) უდევს ონტოლოგიურ საფუძველად (მაგ., გოეთესთან მცენარეთა სამყაროს მრავალფეროვნება თავს იყრის *პირველმცენარეში*, ანუ ერთიან საყოველთაო მცენარეულ *ურფენომენში*). თუმცა, შემდგომ რობაქიძე ერთგვარად აფართოვებს გოეთეს ურფენომენისეულის სფეროს და მისკენ მიმართავს როგორც ცალკეული სუბიექტის, ისე ერებისა და, შესაბამისად, მთელი კაცობრიობის ეგზისტენციას, რომლებიც, ერთი მხრივ, არიან პირველადამიანის (ამ შემთხვევაში ბიბლიური ადამის) ემპირიულ გამოვლინებებს ისტორიულ სივრცეში, სადაც, როგორც ცალკე სუბიექტი, ისე ყოველი ცალკეული ერი და მთელი კაცობრიობა თავის თავში ატარებს პირველადამიანის შინასახეს. ხოლო სუბიექტის, ერისა და, შესაბამისად, კაცობრიობის ონტოლოგიური ამოცანა და მისი ეთიკური მზაობისა და ქმედების საფუძველია ამ პირველადამი(ანი)სეული,

რობაქიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაქიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

ანუ ურფენომენისეული სანყისებისაკენ შეუქცევადი სწრაფვა, რაც რობაქიძის ონტოლოგიური დაშვების თანახმად აპრიორულადაა მოცემული ადამიანის (შესაბამისად, კაცობრიობის) შინაგან არსში (რობაქიძე 2012d: 371).

შესაბამისად, რობაქიძის მიხედვით, გოეთეს ურფენომენის მოძღვრებაში მთელი ემპირიული სინამდვილე და მასში მოცემული ორგანული ბუნების ფენომენები მოიაზრება არა როგორც *საგანთსამყარო (Dingwelt)*, ე. ი. მოიაზრება არა როგორც წმინდად მატერიალური სინამდვილე, არამედ როგორც პირველსანყისებისაკენ წინმსწრაფველი ცხოველმყოფელი ფენომენები, რომელთა არსებობის საფუძველსაც სწორედ მეტაფიზიკური პირველფენომენისეული რეალობა ქმნის, რასაც რობაქიძე სხვაგვარად „მითოსურ რეალობას“ უწოდებს. ამგვარად, რობაქიძის (შესაბამისად, გოეთეს) თანახმად, ყოფიერებაში მუდმივად, დაუსრულებლად მოცემულია ურფენომენის მეტაფიზიკურიდან ფიზიკურში, მითოსურიდან ისტორიულში და პირუკუ მიმოქცევა.

3.1. სტალინის უმამობა და ნიჰილიზმი ურფენომენის კონცეფციის პერსპექტივიდან

რობაქიძის მიხედვით, სტალინის „არიმანიზება“ გამოწვეულია სწორედ იმით, რომ სტალინის პიროვნებაში არ იყო მოცემული მამის არქეტიპული მითოსური პირველხატის გზება და განცდა. ამიტომაც, სტალინის ღარიბ ოჯახში მხოლოდ სისასტიკე და უსიყვარულობა სუფევდა, სადაც *მამასა და შვილს*, როგორც *თაურფენომენსა და ფენომენს*, შორის მეტაფიზიკური კავშირი შეფერხდა: სტალინის შემეცნებაში იყო სვლა მხოლოდ *წინ*, ანუ ვითარდებოდა *ფენომენი*, ხოლო სვლა *უკან*, ანუ *ურფენომენის* ხსოვნა და კოსმიური განცდა, სრულიად მოშლილი და გაუქმებული. ამიტომაც, მის არსში საერთოდ არ მყოფობდა „მითოსის მქმნელი ძალები“ („*die mythosbildende Kräfte*“), ანუ ის სპირიტუალური შემეცნების ძალა, რომლის საფუძველზეც, რობაქიძის თანახმად, ადამიანს შესწევს უნარი, ერთი მხრივ, მუდმივად განიცადოს მეტაფიზიკური პირველსანყისების მოქმედება და, მეორე მხრივ, საკუთარ არსებაში მოიპოვოს ე. წ. „შუაგული“ („*Mitte*“), ე. ი. შემეცნება ერთდროულად წარმართოს როგორც *წინ*, ისე *უკან* და ასე განიცადოს ე. წ. „მარადიული ანმყო“, ანუ ჰქონდეს „დიდი შუადღის“ მარადიული გზება:

„აღმოსავლეთმა იცის, რას ნიშნავს მამა: ის არის თესლი, რომელიც კოსმიურ ანაყოფიერებს. [...] ის მეტაფიზიურ სიცოცხლეს აგრძელებს შვილის ყოველ ფიზიურ ხტილსა და უჯრედში. აქ მყოფობს მამის შთამომავლობითი ხსოვნა. სადაც ეს ხსოვნა მკვდარია, იქ სიცოცხლე შეფერხებულია. სტალინის სახლში ეს ხსოვნა შეფერხებული იყო. შვილმა დანყევლა მამა, თესლი და ამით თავად შესაქმე შეიძულა. მისთვის ამიერიდან აღარ არსებობდა სიყვარული, მისთვის აღარ არსებობდა სიხარული. სიცოცხლის დერიტა მოშხამა მამისადმი ამოუვსებმა მძულვარებამ. ასეთი უმამო თავის უმამობას თუკი მისტიურ

ვერ დაძლევს, მასში იმთავითვე მუდამ გაუქმებულია ერთი უარსებითესი რამ – სიცოცხლით ლხენა. [...] სტალინს პირდაპირ სტანჯავდა სამყაროს მრავალფეროვნება. მეტიც: მას თვით სიცოცხლის ატანა არ შეეძლო. ის ისწრაფვოდა ნგრევისაკენ, რათამასში მბორგავი განადგურების ნება გამოეცადა და მისთვის გასაქანი მიეცა“ (Robakidse 1935a: 67, 68, 72).

თავად სტალინს ამ მეტაფიზიკური უფსკრულის „მისტიური დაძლევის“ („*mystisch überwinden*“) არც უნარი ჰქონდა და არც სურვილი, მისი არიმანული ენტილექია მას სწორედ იმ სწავლებებისაკენ იზიდავდა, სადაც მოცემული იყო *მითოსის*, ანუ მეტაფიზიკური პირველსაწყისებისა და საკრალური დიონის-სურობის სრული უარყოფა და განადგურება. ამიტომაც, რობაქიძის დაკვირვებით, სტალინი სრულიად „ბუნებრივად“ მივიდა ვულგარულ მატერიალიზმამდე და რუსულ მარქსიზმამდე:

„ამიტომ მისთვის ნიჰილიზმი სწორედ რომ ზედგამოჭრილი იყო. [...] თუკი დამტკიცდებოდა, რომ ადამიანი მაიმუნების მდომას ეკუთვნის, მაშინ რჩეულნიც ყოველგვარ ხიბლს დაკარგავდნენ: ნაპოლეონი აღარ იქნებოდა რაიმე განსაკუთრებული რამ, არამედ ერთ-ერთი მრავალთავანი. [...] მაგრამ აქ შეფარვით სხვა აზრიც იყო ჩაქსოვილი: თუკი ადამიანი თავის არსში მაიმუნის მსგავსია, მაშინ ამით სრულ აბსურდად წარმოჩნდებოდა ბიბლიისეული შესაქმის სწავლება ადამიანის ღვთისმსგავსების შესახებ. ამგვარად კი ბოლო მოეღებოდა ღვთის ხატობისა და მსგავსების იდეას. სტალინიც მოექცა ნიჰილისტების გავლენის ქვეშ და ვნებიანად შეუდგა საბუნებისმეტყველო კვლევების შესწავლას. ის დარწმუნებული იყო, რომ ეს კვლევები მას უცილობლად მიიყვანდა ღვთის უარყოფამდე. მაგრამ ის ვერ აცნობიერებდა, რომ ღვთისაგან მოწყვეტილი, უღმერთო ადამიანი თავად სამყაროსთან დაკარგავდა ყოველგვარ კავშირს. შესაძლოა, ქვეცნობიერად მას ესეც უნდოდა: დაარღვევდა საკრალურ წყობას საგნებს შორის, თავად სიცოცხლეც შეფერხდებოდა. ეს გათვლა კი ზედგამოჭრილი იყო მათთვის, ვისაც სიცოცხლე იმთავითვე სტანჯავდა. სტალინს ძლიერი, ცივი ლოგიკა და გამახვილებული მეხსიერება („*Gedächtnis*“) ჰქონდა, მაგრამ არ ჰქონდა ხსოვნა („*Erinnerung*“). ის დაშორდა ღმერთს და შთაინთქა თავისსავე მეამბოხე ძალაუფლებაში“ (Robakidse 1935a: 72, 73-74).

აქ რობაქიძემ ზუსტად შენიშნა, რომ სტალინში სწორედ ხსოვნის („*Erinnerung*“) მეტაფიზიკურ-სპირიტუალური უნარის შეგნებული მოშლა იყო ის ფუნდამენტური ანთროპოლოგიური დარღვევა, რის საფუძველზეც სტალინმა „მისტიური“ კავშირი განყვიტა როგორც მითო-მეტაფიზიკურ პირველსაწყისებათან (დიონისურობასთან), ურფენომენის წიაღთან, ისე „დაზაინ“-თან, ანუ ფენომენტა სამყაროსთან, სიცოცხლესთან, კაცობრიობასთან, სამშობლოსთან, ადამიანთან.

4. სტალინი, როგორც დამანგრეველი უპიროვნო სამყაროული ძალის (Kraft/Wille/Macht) განსახიერება

ესსეში „სტალინი როგორც არიმანული ძალა“ რობაქიძე სტალინის კიდევ ერთ არსობრივ არიმანულ მახასიათებელს გამოყოფს – მის უპიროვნობას, სტიქიურ, დამანგრეველ და ყოვლისნამლეკავ ბუნებას, რითაც იგი უახლოვდება და ემსგავსება თავად ყოფიერების არსს, ყოფიერების ფუნდამენტურ მახასიათებელს, ანუ, უახლოვდება და ემსგავსება სამყაროს, როგორც ძალაუფლების ნებას. სტალინის არსის დახასიათებისას, რობაქიძე, ფაქტიურად, ეხმინება ნიცშეს ონტოლოგიურ ხედვას, რომლის მიხედვითაც, *სამყარო ძალაუფლების ნებაა*, ანუ უსაშველო და უსაზმნო ენერგიათა უსასრულო და მარად ერთი და იგივე გამოვლენაა:

„ის აღარ არის ადამიანი, არამედ ის არის არსება, საზარელი, საშინელი არსება [...] თავად გათავისუფლდა რა ყოველგვარი კომპლექსებისა და თვითშეზღუდვისაგან, ის უკვე მოქმედებს როგორც ბრმა და წამლეკავი ბუნების ძალა“ (Robakidse 1935a: 104).*

ამგვარად, რობაქიძის მიხედვით, სამყაროს, როგორც „წმინდა“ ნების უსასრულობასა და სტიქიურობას, სრულად შეესაბამება სტალინი, როგორც „წმინდად“ სტიქიური პოლიტიკურ-იდეოლოგიური ნება, ძალა და ძალუფლება. შესაბამისად, სტალინისტიური სახელმწიფოს „ფუნქციონირების“ საფუძველი, საბოლოო ჯამში, არის არა რაციო, გამომთვლელი გონება, არამედ ირაციონალური პოლიტიკური ძალაუფლების ნება, რომელიც შეუზღუდავად და სტიქიურად ვლინდება კონკრეტულ პოლიტიკურ ძალადობაში მილიონობით ადამიანის მასობრივი რეპრესიების, მათი ყოვლისმომცველი პოლიტიკური ზედამხედველობის, დამორჩილებისა და დამონების სახით.

* შდრ.: „და გნებავთ უწყოდეთ, თუ რა არის >>სამყარო<< ჩემთვის? გნებავთ გიჩვენოთ ის ჩემს სარკეში არეკლილი? ეს სამყარო სხვა არაფერია, თუ არ უსაშინლეს და უზარმაზარ ძალთა ნიალი, რომელსაც არც დასაწყისი აქვს და არც დასასრული, რომელიც არც მცირდება და არც იზრდება, რომელიც არც ამოიწურება და არც აღივსება, არამედ გარდაისახება და მუდმივად უცვლელადი ერთი სიდიდე რჩება მისგან. იგია ვითარცა მეურნეობა გასავალისა და შემოსავლის გარეშე, ზრდისა და შემცირების გარეშე. იგი სხვა >>არაფრისგანაა<< შემოსაზღვრული, იგი მხოლოდ თავად უწესებს თავისთავს საზღვრებს. მასში არაფერია ამონურვადი და განქარვებადი, მასში არაფერი ფართოდება უსასრულოდ. არამედ სამყარო არის განსაზღვრული ძალა, რომელიც განსაზღვრულ სივრცეშია მოქცეული. ამ სივრცეში არაფერი რჩება “ცარიელი”, ის ამ ძალით ამოივსება, იგია ამ ძალთა თამაშის ნიალი, ამ ძალთა ტალღების თამაში, ერთდროულად ერთი და მრავალი. ეს ძალნი უცებ ერთ ადგილას მოიყრიან თავს და შეიყრებიან, ამავდროულად კი სხვაგან მცირდებიან... სამყარო თავის თავში მოპოპოქრე სტიქიურ ძალთა ზღვაა, მარად თავისთავის გარდამსახველი, მარად თავის თავში ჩაბრუნებული, თავისთავში უკუმიქცეული, კვლავდაბრუნების უსასრულო წელიწადებში განრთხმული.[...] ის მუდმივ ქმნადობაშია, ის ვერ ძლება თავის თავით, იგი არ ცნობს მოყრჩეობასა და გადალასს. ესაა ჩემი დიონისური სამყარო (“meine dionysische Welt”) – სამყარო მარად და უსასრულდ თავის თავის ქმნისა, მარად და უსასრულოდ თავის თავის ნგრევისა, იგია ჩემი მიღმეირება სიკეთისა და ბოროტებისაგან, სამყარო ყოველგვარი მიზნის გარეშე. გნებავთ გარქვათ მისი სახელი, რომელიც არს ყველა მის გამოცანათა გასალბი? ეს სამყარო ძალა უფლებების ნებაა და სხვა არაფერი (“Wille zur Macht”). და თავად თქვენც ძალაუფლების ნება ხართ და სხვა არაფერი“ [Fr. 38/12, 1885] (Nietzsche 1996: 157-158).

სტალინის არიმანულობის ეს სტიქიური და უმართავი ანთროპოლოგიური თუ ონტოლოგიური მახასიათებელი გოეთესეულ მეფისტოფელთანაც ამჟღავნებს სიახლოვეს, ვინაიდან გოეთეს მეფისტოფელიც წარმოჩნდება სამყაროში დაუსაბამოდ ამოქმედებულ უსაშველო დამანგრეველ ძალად, სამყაროულ „ბრმა“ ნებად (თავად ამ პერსონაჟის ონომასტიკაც კი ამ თვისებაზე მიუთითებს: ძვ. ებრ. *mephir* – „დამანგრეველი, *tophel* – „მატყუარა“; იხ. Erläuterungen ... 2001: 21-22). ამიტომ, შეიძლება ითქვას, რომ სტალინის არიმანულობა, როგორც მისი დამანგრეველი ბუნება, არსობრივად და თვისობრივად უახლოვდება მეფისტოფელის ბუნებას. ამგვარად, შესაძლებელია საუბარი სტალინის ერთდროულად არიმანულ, მეფისტოფელურ და პრომეთეულ-ტიტანურ არსზე, რომელიც ყოფიერებიდან, „დაზაინ“-იდან, ადამიანის ცნობიერებიდან განდევნის ღვთაებრივ დიონოსოს და ამით ანგრევს სამყაროს საკრალურ წყობას.*

დასკვნის მაგიერ

გრ. რობაქიძე სიცოცხლის ბოლომდე გოეთეანელად დარჩა და მისთვის ონტოლოგიური თუ ანთროპოლოგიური შემეცნების პროცესში სიცოცხლის ბოლომდე ძვირფასი და საფუძველმდები იყო გოეთეს ურფენომენის (თაურმოვლენის) კონცეფცია, როგორც „დაზაინ“-ის საგანთა და მოვლენათა მითოსური ახსნის საფუძველი და მეთოდოლოგია. გამოუქვეყნებელ ესეებში „ტეხნე და მითოსი“ („*Techne und Mythos*) (1955) (Robakidse 2011: 276-281) მოხუცი რობაქიძე ისევ და ისევ უბრუნდება გოეთეს თაურმოვლენის კონცეფციას:

„გოეთე სწვდა თაურმცენარის („*Urpflanze*“) პირველსახეს, ვინაიდან ის მცენარის ზრდას, მისი სიტყვებითვე რომ ვთქვა, ერთდროულად „წინ და უკან“ („*vorwärts und rückwärts*“) ჭვრეტდა: ე. ი. ჩანასახიდან კვირტამდე და კვირტიდან ჩანასახამდე. სწორედ ამ ორი მიმართულების გადამკვეთ პუნქტში მცენარეში, რომელიც თავისი განვითარების არც ერთ ფაზაზე არაა მთლიანად მოცემული, გოეთემ განჭვრიტა მთლიანი/მთელი მცენარის წარმოსახვითი ხატი: თაურმცენარე. სწორედ აქაა ყოველი მითოსის წიაღი. „ის არასოდეს მომხდარა, მაგრამ ყოველთვის მყოფობს“, თქვა რომაელმა ავტორმა სალუსტუსმა ბერძნულ მითებზე. ეს არის მითოსურობის („*das Mythische*“) ყველაზე მხვედრი განსაზღვრება. გოეთესაც შეეძლო ეთქვა: თაურმცენარე არასოდესაა რეალურ მცენარეში მოცემული, მაგრამ ვირტუალურ ის მცენარის განვითარების ყოველ საფეხურზე მყოფობს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ: თაურმცენარის ხატი ქმნადობაში მყოფი მცენარის მარადიულად თანამდევნი წამია.

* შდრ.: „მე ვარ სული, ვინც მუდამ უარყოფს! / და ეს სრული უფლებითა და მართებულებით, ვინაიდან ყოველი, რაც წარმოიქმნება და წარმოიშობა, / ღირს არს, რათა განადგურდეს; / და სჯობს არც არაფერი წარმოქმნილიყო. / ამადაც, ყოველი ნგრევა და განადგურება („*Zerstörung*“), რასაც თქვენ ცოდვასა და ბოროტებას უწოდებთ, / ჩემი არსებითი ელემენტია“ (ზნკარედული თარგმანი ჩემია – კ. ბ.) (Goethe 1964: 170).

რობაკიძე contra სტალინი: ბოლშევიკური ბელადის ხატისა და სტალინის არიმანული არსის მითოსური ჰერმენევტიკა გრიგოლ რობაკიძის კულტურფილოსოფიურ ესსეებში

[...] „წინ და უკან“ („**vorwärts und rückwärts**“). ეს ბიპოლარულად წარმართული მეთოდი ერთადერთი სწორი მიდგომაა მოვლენის მთლიანი შეცნობისათვის. „წინ“ ნიშნავს „საით“ („**Wohin**“), უკან – „საიდან“ („**Woher**“). თითოეული მათგანი თანაბრადღირებულია, ვინაიდან თუკი „საით“-ს მეტაფიზიურ განვიხილავთ, იგი ყოველთვის „საიდან“-ზე მიუთითებს. თუკი ადამიანი მხოლოდ „საით“-ზეა მიმართული, მაშინ ის იმთავითვე აღმოჩნდება უსასრულო „ახლა“-ს (**Jetzt**) სიცარიელეს ტყვეობაში და ამით თავსაც დაიღუპავს. მაგრამ თუკი მან იცის, „საით“-ში როგორც სწვდეს და შეიგროძნოს „საიდან“, მაშინ ის მიმდინარე „ახლა“-ში მუდმივად მოსწყვეტს თავის თავში გაყურსულ მეტაფიზიურ წამს და ამგვარად ყოველ ხტილსა და ყოველ წამს მოიპოვებს მადლს“ (Robakidze 2011: 277, 278).

სტალინს და მისი არიმანული რეჟიმის მიერ გამოყვანილ საბჭოთა ადამიანს სწორედ ეს მადლი აკლდა – საკუთარი თავის, ყოფიერების, სამყაროული ფენომენების ერთდროულად ორი მიმართულებით ჭრეტისა და განცდის სპირიტუალური უნარი. ამიტომაც, სტალინში, საბჭოთა მოქალაქესა და, ზოგადად, თანამედროვე მოდერნის ეპოქის ადამიანში ამ ორმხრივი შემეცნებითი პროცესის უნარის მოშლილობა მათს შინაგან განცდაში აუქმებდა მეტაფიზიკური პირველსაწყისების ხსოვნასა და აქ და ახალა მათ ცხოველმყოფელ განცდას. ეს შინაგანი მდგომარეობა კი მათში ამძაფრებდა საპირისპირო, არიმანულ ვნებებს, რაც შემდგომ ვლინდებოდა პოლიტიკური ძალაუფლების ნებისა და პოლიტიკური ძალადობის აბსოლუტიზმში ან ბუნების მასშტაბურ იდეოლოგიზებულ ტექნოკრატულ ათვისებასა და ნგრევაში. შესაბამისად, როგორც სტალინში, ისე საბჭოთა მოქალაქეში *სიცოცხლის* დიონისურ-საკრალური გზნება/განცდა, სიცოცხლით ლხენა, უპირობო, უანგარო უნივერსალურ-კოსმიური სიყვარული შეფერხებული იყო.

დამონშებანი:

Bregadze, K'onst'ant'ine. „Goetes Sts'avleba *Urpenomenze* da K'ant'is T'rantsendent'aluri Pilosopia“. *Germanuli Romant'izmi*. Tbilisi: gamomtsemloba „meridiani“, 2012 (ბრეგაძე, კონსტანტინე. „გოეთეს სწავლება ურფენომენზე (Urphänomen) და კანტის ტრანსცენდენტალური ფილოსოფია“. *გერმანული რომანტიზმი*. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2012).

Bregadze, K'onstantine. „Goetes Sts'avleba *Urphenomenze* da Misi Retsepsia Grigol Robakidzis Shemokmedebashi“. *Kartuli Modernizmi (Gr. Robakidze, K. Gamsakhurdia, G. T'abidze)*. Tbilisi: gamomtsemloba „Meridiani“, 2013 (ბრეგაძე, კონსტანტინე. „გოეთეს სწავლება ურფენომენზე (Urphänomen) და მისი რეცეფცია გრიგოლ რობაკიძის შემოქმედებაში“. *ქართული მოდერნიზმი (გრ. რობაკიძე, კ. გამსახურდია, გ. ტაბიძე)*. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2013).

Erläuterungen und Dokumente. Johann Wolfgang Goethe: Faust. Der Tragödie ertser Teil, von U. Gaier, Stuttgart: Reclam. 2001.

Foucault, M. *Was ist Aufklärung* (S. 837-848); in: *M. Foucault, Schriften in 4 Bänden. Dits et Ecrits*, Frankfurt am Main: Shurkamp. Bd IV. 2005.

- Goethe, J. W. *Faust. Gesamtausgabe*, Leipzig: Insel. 1964
- Goethe, J. W. v. *Werke, Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag. Bd. XI, 2000a.
- Goethe, J. W. v. *Versuch die Metamorphose der Pflanzen zu erklären* (S. 64-101); in: *Werke, Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, Bd. XIII. 2000b.
- Mythologie www...: *Ahriman*; in: <https://mythologie.infobro.de/index.php/a/18-ahriman-der> (Letzte Änderung – 05.02.2018).
- Nietzsche, Fr. *Die nachgelassenen Fragmente*, hrsg. von G. Wohlfahrt, Stuttgart: 1996. Reclam.
- Nietzsche, Fr. *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*; in: *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden (KSA)*, hrsg. von G. Colli und M. Montinari, 7. Aufl., München: Deutscher Taschenbuch Verlag / de Gruyter. Bd. I. 2000a.
- Nietzsche, Fr. *Zur Genealogie der Moral*; in: *Sämtliche Werke. Kritische Studienausgabe in 15 Bänden (KSA)*, hrsg. von G. Colli und M. Montinari, 7. Aufl., München: Deutscher Taschenbuch Verlag / de Gruyter. Bd. V. 2000b.
- Robakidze, Grigol (a). “Xelovneba da Sinamdville”. *Nats’erebi 5 t’omad, t’. II*. Tbilisi: Lit’erat’uris Muzeumis Gamotsema, 2012 (რობაკიძე, გრიგოლ. „ხელოვნება და სინამდვილე“. *ნანერები 5 ტომად*, ტ. II. თბ.: ლიტერატურის მუზეუმის გამოცემა, 2012).
- Robakidze, Grigol (b). “Dionisos K’ult’i da Sakartvelo”. – *Nats’erebi 5 T’omad, t. III*. Tbilisi: Lit’erat’uris Muzeumis Gamotsema, 2012 (რობაკიძე, გრიგოლ. „დიონისოს კულტი და საქართველო“. *ნანერები 5 ტომად*, ტ. III. თბ.: ლიტერატურის მუზეუმის გამოცემა, 2012).
- Robakidze, Grigol (c). “Chemi Tsovreba”. *Nats’erebi 5 t’omad, t’. V*. Tbilisi: Lit’erat’uris Muzeumis Gamotsema, 2012. (რობაკიძე, გრიგოლ. „ჩემი ცხოვრება“. *ნანერები 5 ტომად*, ტ. V. თბ.: ლიტერატურის მუზეუმის გამოცემა, 2012).
- Robakidze, Grigol (d). “Int’erviu Grigol Robakidzestan”. *Nats’erebi 5 T’omad, t’. V*. Tbilisi: Lit’erat’uris Muzeumis Gamotsema, 2012 („ინტერვიუ გრიგოლ რობაკიძესთან“. *ნანერები 5 ტომად*, ტ. V. თბ.: ლიტერატურის მუზეუმის გამოცემა, 2012).
- Robakidze, Gr. *Techne und Mythos* (S. 276-281), in: *N. Gagnidse/Margret Schuchard, Grigol Robakidze (1880-1962). Ein georgischer Dichter zwischen zwei Sprachen und Kulturen*, Aachen: Shaker. 2011.
- Robakidze, Gr. *Dämon und Mythos. Eine magische Bildfolge*, Jena: Eugen Diederichs Verlag. 1935.
- Robakidze, Gr. *Stalin als ahrimanische Macht* (S. 64-106); in: *Gr. Robakidze, Dämon und Mythos. Eine magische Bildfolge*, Jena: Eugen Diederichs Verlag. 1935.
- Robakidze, Gr. *Urangst und Mythos* (S. 25-42); in: *Gr. Robakidze, Dämon und Mythos. Eine magische Bildfolge*, Jena: Eugen Diederichs Verlag. 1935.
- Safranski, R. *Romantik. Eine Deutsche Affäre*, München: Hanser. 2007.
- Schlegel, Fr. *Lucinde*, Frankfurt am Main: Insel. 1986..
- Schleiermacher, F. *Über die Religion. Reden an die Gebildeten unter ihren Verächter*, Hamburg: Mainer. 1958.

Konstantine Bregadze
(Georgia)

Robakidze contra Stalin:

The Mythological Hermeneutics of Stalin's Ahrimanic Essence and the Image of the Bolshevik Leader in Grigol Robakidze's Philosophical Essays

Summary

Key Words: Grigol Robakidze, Stalin, Dionysos, Ahriman.

In his literary and philosophical essays Grigol Robakidze (1880-1962) always stresses the necessity of “a metaphysical explanation” of a phenomenon, or in other words the necessity to penetrate into the source or mythical phenomenon. He bases his method of mythical hermeneutics on Goethe's Proto-Phenomenon (German: *Urphänomen*) and applies the method to perceive existence and existential phenomena.

While explaining the phenomenon of Stalin, Robakidze bases his argument on the hermeneutical method and in the essay *Stalin as Ahriman's Power (Stalin als ahrimanische Macht)* (Robakidze 1935: 64-106) appearing in his German cultural philosophical collection of essays, published in 1935, entitled *Demon and Myth* (“Dämon und Mythos”) Robakidze is widely concerned by it.

As it can be seen from the essay's title, Robakidze identifies Stalin's personality with Zoroastrian myths and the evil, dark lord Ahriman. The name Ahriman itself is derived from the Zoroastrian theological term Angra Manyu meaning “devastating soul: (Mythologie www:...). Thus, Stalin (respectively, Stalinism) in the real historical-political space embodies this demonic-destructive power; As a Bolshevik totalitarian power and the leader of the totalitarian state he manifests the metaphysical-mythical ahrimanic destructive force in a specific historical time, which Robakidze calls “the time without myths” (“die mythenlose Zeit”) (Robakidze 1935a:103), or the desacralized, godless, “disenchanted” time (“entzaubert”). This Ahrimanic-Stalinist power in the totalitarian state and by this state destroys the primary divine order (Robakidze's “Sacred Order”), resulting into the expulsion of God from existence, first of all being manifested in the idea of God being exiled from human consciousness, as well as the destruction of divine ethos in human spirit.

Consequently, the Ahrimanic-Stalinist power is opposed to the idea of human being a God-like image, the idea of being God's son. This is done in the totalitarian space, through ideological and repressive pressure, and on the other hand, by the fetish of rationalism and technological progress (ideological scientism and technocracy), which destroys the soul of Godly fear and the beauty of the divinity and mysticism. At the same time, this process results in the hysteria for God's denial.

The founder and ruler of the totalitarian state will replace God, the idea of God and establish himself as a pseudo-God. The ruler of the totalitarian state, due to his ahrimanic essence, abolishes the sacred structure, which is primarily manifested in the destruction of the idea of God-like nature in the human being. It is not accidental, that Stalin in the text of the essay is compared to the prehistoric lizard, or biblical snake, which is an indication of the mythological-metaphysical essence of Stalin's ahrimanic-destructive nature; thus, in the essay Stalin serves a biblical snake, a metaphor of *primordial fear* (Urangst), *nothingness* (das Nichts), existential inability and impersonality.

According to Robakidze, the sacrilege also implies to the memory of the mythical image of the father in the son's consciousness. It is here that the idea of Goethe's *Urpheänomen* (Primary Phenomenon) is most clearly depicted, as a metaphysical connection between the creations of the God: hence, the genetic mystical-sacred union of the father and the child, this mythical and mystic memory is enables the "self" to have a memory of the metaphysical basis. Robakidze argues that the memory of my father's mythical images gives the "self" the ability of spiritual cognition, which is vital in order to understand and feel the similarity between one's self and metaphysical divinity.

Robakidze, in his essay, bases his explanation of Stalin's phenomenon or his personal essence, on the one hand, on Goethe's mythological metaphysical perspective and on the other hand, on Freud's Psychoanalysis (Oedipus Complex): From this mythological and psychological approach Stalin in his essence is a patricide, neglecter of his father, who in real historical space "organically" rejects his homeland, is alienated towards it as well as his nation, is detached from them and the denier of his father becomes the rejecter of his homeland, and nation: "The father-hater is against the fatherland and hates it as well ("Der Vaterhasser mußte innerlich auch gegen das Vaterland eingenommen sein") (Robakidze 1935a: 91). The lack of fatherhood in such rulers leads him to understand people as a mob, class, impersonal collective and not "God's embodiment": "The people were replaced by Mob, and the soul by class": ("Das Volk wurde durch Masse ersetzt, die Seele aber durch Klasse") (Robakidze 1935a: 76).

It is natural that the state, established by Stalin or any other similar ruler, would only be totalitarian, in which the sacrilege is dissolved, which is primarily expressed in the destruction of the idea of human being God's image. Consequently, a citizen of a totalitarian state, mainly obsessed with the instinct of self-preservation, reveals the lowest ethical qualities – insolence, insult, chauvinism, betrayal, treachery, killing, etc. Thus, the universal divine morality at this stage is being turned upside down. From an ontological point of view, a citizen of a totalitarian state is a victim of existential disability, existential fear and non-existence.

Grigol Robakidze's cultural philosophical essays and letters are one of the first attempts to explain and "explore" Stalin's phenomenon from the Mythological Hermeneutical perspective. In his "esoteric" experiments, Robakhidze used several approaches: the critique of Prometheus archetypal image found in Romanticism (Friedrich Schlegel, Friedrich Schleiermacher), Nietzsche's Dionysian concepts and the *Will To Power* (Wille

zur Macht), and Goethe's idea of the primary phenomenon (Urphänomen), as well as the Goethe's reception of the archetypal image of Mephistopheles.

In a lecture entitled "What is Enlightenment?" (French: "Qu'est-ce que les Lumières?") (1983) Michel Foucault addresses such occasions in history, which have one and the same characteristic, or a certain fundamental feature, and the necessity to identify the common processes from which they stem. Thus, such historic events, as signs, indicate about the turning point in history, emerge of a totally recent historical process unfamiliar for us before. Further, Foucault emphasizes that these types of signs should be distinguished while analyzing historical development and an "archaeological survey" of their genealogy must take place or as Foucault notes "it is genealogical in its design and archaeological in its method"; to put it in other words the impact of these events on the subsequent development of history should be measured, or how they affected the formation of mentality and values:

"The present may be interrogated in an attempt to decipher in it the heralding signs of a forthcoming event. In his other texts on history, Kant occasionally raises questions of origin or defines the internal teleology of a historical process. In the text on Aufklärung, he deals with the question of contemporary reality alone. He is not seeking to understand the present on the basis of a totality or of a future achievement. He is looking for a difference: What difference does today introduce with respect to yesterday?" (Foucault 2005:842).

Based on Michel Foucault's approach, the main features can be identified, which on the other hand Grigol Robakidze stressed while researching the mythological hermeneutics of Stalin's phenomenon. The fundamental ones are:

1. Stalin's fatherlessness;
2. Stalin's Nihilism;
3. Stalin as an image of modern technocratic human being;
4. Stalin as a destructive force.

Thus, Stalin as well as his Soviet-era personality lacked the spiritual ability of perceiving and understanding his/her self, being and world phenomena in two different directions. In Stalin, as a Soviet citizen and, in general, the person of contemporary, modern epoch the inability of bipolar cognition in his inner self abolished the memory of the metaphysical firsthand, and thus the new sense of their present. This inner state intensified in him the contradictory and ahrimanic passions, which was further demonstrated in the absolutism of the will of political power and political violence or the ideological technocratic exploitation and destruction of nature. Consequently, in Stalin as well as in any other soviet citizen, the Dionysian/sacred way of life, passion, feast, unconditional, unselfish universal-cosmic love was hindered.